

INTERVIEW Boek over goede en foute opa's in de oorlog

Jan was lid van de NSB, Bas zat in het verzet

Opa Jan Vogels (NSB-lid) en gezin. Links Harry's vader.

EIGEN FOTO

Opa Bas Herman kwam in verzet tegen de nazi-Duitsers.

EIGEN FOTO

„Mijn opa moet op het laatst een wandelend lijk geweest zijn

De opa van Lieke van Amstel kwam in de Tweede Wereldoorlog in verzet tegen de nazi-Duitsers en moest dat met de dood bekopen. De opa van Harry Vogels werkte als NSB-lid samen met de Duitsers. Het Hilversumse echtpaar schreef over hun opa's Bas en Jan een boek voor kinderen. Leerlingen van de Violen school hielpen mee om de bewogen familiegeschiedenis vorm te geven.

Susanne van Velzen
svanvelzen@medialhuis.nl

Hilversum ■ Wanneer Lieke van Amstel (72) als kind samen met haar moeder op 4 mei naar de dodenherdenking op de Waalsdorpervlakte wil gaan, reageert haar moeder heel emotioneel. Ze heeft 4 mei helemaal niet nodig. „Ik denk elke nacht aan mijn vader. Ik hoor het haar nog zeggen. Maar ik durfde niks te vragen. Het enige wat ik wist is dat mijn opa Bastiaan Herman in het verzet zat, opgepakt was en nooit teruggekomen is uit Duitsland. Er werd niet over hem gesproken. Teveel pijn, teveel verdriet. Na de oorlog moest Nederland opgebouwd worden. Over emoties praatte je niet”, vertelt Van Amstel.

In de familie van haar echtgenoot Harry Vogels (74) wordt ook jarenlang gezweven over zijn opa Jan Vogels. „Maar bij ons was het schaamte. We wisten maar een klein beetje over het foute oorlogsverleden van opa. Na het overlijden van mijn moeder in 2008 ben ik gaan grasduinen in dozen vol familiearchieven en kreeg ik via een nicht in Duitsland brieven van mijn opa in handen van na de oorlog. Hij schreef daarin 'ik hou nog steeds van Hitler'. Ik schrok me rot.”

Kampen

Harry Vogels en Lieke van Amstel trouwen in 2006 en ontdekken daarna dat ze beiden een bijzonder oorlogsverhaal in de familie hebben. Samen duiken ze in hun familiegeschiedenissen. Ze bezoeken daarvoor archieven en reizen naar kampen en begraafplaatsen. De verhalen van voor, in en na de oorlog brengen ze nu bij elkaar in het boek 'Onze opa's in de oorlog', een boek voor kinderen van 10 tot 12 jaar.

Het verhaal van Liekes opa Bastiaan (roepnaam Bas) Herman (geboren in 1893) begint in Alkmaar waar hij in de oorlog woont. Hij werkt bij de afdeling telefonie van de PTT. „Via de Ordedienst, die

bestond uit oud militairen, kwam hij in het verzet. Hij legde na Dolle Dinsdag (5 september 1944, de dag waarop Duitsers en collaborateurs massaal Nederland ontvluchten na berichten dat het land elk moment bevrijd kan worden, red.) illegale telefoonverbindingen aan. Een adresboekje dat iemand uit het verzet bij zich had is hem fataal geworden. Die man werd opgepakt en mijn opa stond in dat boekje.”

Op 15 november 1944 zit Bas Herman met zijn vrouw en dochters aan het ontbijt als Duitsers op de deur kloppen. „Aufmachen en mitkommen”, riepen ze. Mijn moeder was 19 jaar en is op de fiets achter hem aangegaan naar het Alkmaarse hoofdkwartier van de Duitsers, de Ortskommandantur. Ze ziet haar vader op de trap staan en trekt zijn aandacht met het familiefluitje. Hij tilt zijn hand op en maakt een gebaar 'komt goed meisje'. Ze heeft hem nooit meer gezien.”

Crisis

Ook de opa van Harry Vogels werkt bij de PTT. Jan Vogels (ook geboren in 1893) is postbode en woont met zijn vrouw en zes kinderen midden in het dorp Wassenaar. Hij is rond zijn dertigste politiek actief geworden in de gemeenteraad voor de katholieken. „Ik heb alle raadsverslagen van 1923 tot 1930 doorgenomen en dat was indrukwekkend. Hij kwam op voor de armen, er was een enorme crisis gaande.”

In 1940 wordt Jan Vogels lid van de nazipartij NSB. „Hij was al voor die tijd aanhanger van Anton Mussert, oprichter en leider van de NSB. Hitler zorgde voor werk, daar lag zijn sympathie. Vergeet niet dat de katholieke kerk Hitler ook lang verdedigde. Mijn vader, die toen 16 was, verzette zich tegen mijn opa, maar twee van zijn broers sloten zich wel aan. De jongste broer Hans (14 jaar) ging bij de Hitlerjugend. De oudste broer Jan ging bij de SS. Eerst verbleef hij als timmerman in Oekraïne via Werkdienst Holland, een soort SS-uitzendbureau. Om te werken en om meisjes te ontmoeten zodat het

Harry Vogels en Lieke van Amstel maken met de leerlingen van groep 8 van de Violen school het boek 'Onze opa's in de oorlog'.

FOTO MARGOT BRAKEL

Arische ras zich kon mengen met het Slavische ras”, vertelt Vogels. In 1944 gaat hij in het Duitse leger en vecht mee in Estland. Hier wordt hij krijgsgevangene van de Russen. Tot 1948.”

Geheimen

Stukje bij beetje ontdekken Van Amstel en Vogels de geheimen van hun opa's in en na de oorlog. Van Amstel: „Mijn moeder ziet in 2007 bij een vriendin het boek 'Nederlanders in Neuengamme' liggen. Neuengamme was een concentratiekamp bij Hamburg. Er staan 5.500 namen van gevangenen achter in het boek. Slechts 500 van hen zijn levend teruggekeerd uit het kamp. In de lijst leest ze de naam Herman B. geboren in Den Helder, overleden in Wöbbelin op 14 maart 1945. Ze hadden alleen in september van dat jaar te horen gekregen dat hij dood was, maar wisten niet waar hij in Duitsland begraven was.”

Massagraven

De ontdekking in het boek is het moment waarop Van Amstel besluit uit te zoeken wat er gebeurd is met haar opa. Ze reist met haar echtgenoot Harry en haar moeder naar Herinneringscentrum Wöbbelin, honderd kilometer ten oosten van Hamburg. Hier was een van de buitenkampen van Neuengamme. Van Amstel: „We wisten dat het heftig zou worden. En daar wisten ze te vertellen waar hij precies begraven lag. De eerste honderd doden van kamp Wöbbelin lagen daar in een massagraven naast de kerk. De andere 900 doden werden in massagraven in de bossen ge-

„Hij schreef 'ik hou nog steeds van Hitler'. Ik schrok me rot

waterpomp voor 5000 gevangenen. Duizend van hen overleden in korte tijd. Op 2 mei 1945 werd het kamp door de Amerikanen bevrijd. Het moet verschrikkelijk geweest zijn. Ze roken de lijken.”

Vogels is geëmotioneerd als hij terugdenkt aan het bezoek aan het kamp. „Wij kwamen in een luxe auto aan, hij in een veewagon. Het is de mooiste reis die ik ooit gemaakt heb, met in mijn achterhoofd de wetenschap dat mijn opa fout is geweest.” In het Nationaal Archief en de dozen met spullen uit het ouderlijk huis vindt Harry Vogels meer informatie over zijn opa.

Dolle Dinsdag

Opa Jan Vogels vlucht op Dolle Dinsdag naar Duitsland. De drie huizen die hij bezit verkoopt hij aan Harry's vader, die net 21 is. Hij is bang niet levend terug te komen. „Hij was lid van de NSB maar heeft nooit een wapen gedragen. Hij heeft zich laten afkeuren voor de Landwacht. Ik ontdekte dat hij zelfs een joodse vrouw heeft gered. Mijn vader Ben werkte in de oorlog bij Esso en kreeg vrijstelling voor arbeidsinzet in de oorlog. Ik dacht altijd dat hij dat te danken had aan zijn vader, maar nu weet ik dat het zijn werkgever was. In getuigenverhoren las ik dat mijn vader door mijn opa het huis uitgeslagen was omdat hij niets van de Duitsers moest hebben. Ik ben trots op mijn vader, maar schaam me voor mijn opa.”

Jan Vogels wordt na de oorlog gestraft en zit tot eind 1946 gevangen in interneringskamp Duin-

dorp in Scheveningen. „Hij mocht nooit meer als ambtenaar werken, tien jaar niet stemmen en raakte een deel van zijn kapitaal kwijt. „Hij was geëxcommuniceerd door de katholieke kerk. Opa bleef lang na de oorlog dwepen met Duits-

land. In 1975 heeft hij zich opgehangen. Hij was ziek.”

Voor Lieke van Amstel wordt 2007, het jaar waarin ze het kamp bezoeken en haar opa vinden, een keerpunt in haar leven. „Vanaf dat moment hing er bij mijn moeder

een foto van hem aan de muur. Mijn moeder is in 2015 overleden. Ze heeft toch nog acht jaar kunnen genieten van haar vader. Er was bij haar iets opengebroken. Ik heb mijn opa terug. Ik mag eindelijk over hem praten.”

'Goed om kinderen bij ons verhaal te betrekken, zo blijft geschiedenis levend'

Het Hilversumse echtpaar Lieke van Amstel en Harry Vogels maakte met 49 leerlingen van groep 8 van de Violen school in hun woonplaats het boek 'Onze opa's in de oorlog'. In het kinderboek (10-12), dat in april verschijnt vertellen ze het verhaal van hun opa's Bas Herman en Jan Vogels in de Tweede Wereldoorlog. Bas kwam in verzet tegen de Duitsers en Jan werkte als NSB-lid met de vijand samen.

Van Amstel en Vogels doken in hun tegengestelde familiegeschiedenissen en gingen gastlessen geven op basis- en middelbare scholen in Nederland en Duitsland over goed en fout in de oorlog. In Nederland doen ze dit via Steunpunt Gastsprekers Westerbork. Via dit steunpunt

Onze opa's in de oorlog
Lieke van Amstel en Harry Vogels

komen ze in het voorjaar van 2023 in contact met Annemieke Ketelaar, leerkracht groep 8 van de Violen school in Hilversum.

Samen met de andere groep 8, van leerkracht Marloes Sweijen, gaan Van Amstel en Vogels met 49 leerlingen aan de slag met verhalen over de Tweede Wereldoorlog. De leerlingen hebben tekeningen en verhaaltjes gemaakt voor het boek en gaven de schrijvers tips. Vogels: „Het is goed om jongeren bij ons verhaal te betrekken, zo houden we de geschiedenis levend.”

Voormalig presentator van het Jeugdjournaal Marga van Praag overhandigt in april het eerste exemplaar op de Violen school aan de kinderburgemeester van Hilversum. 'Onze opa's in de oorlog' is te bestellen voor 12,50 euro via Uitgeverij Elixer, website www.elixer.nl